

Prof. Dr. G. A. VAN DEN BERGH VAN EYSINGA

Godsdienstwetenschappelijke Studiën
Met Kroniek van Ds. E. J. VAN DER BRUGH.

(H. D. Tjeenk Willink & Zn's Uitgeversmaatschappij N.V., Haarlem.)
I en II verschenen in Juni en December 1947, III in Juni 1948. *IV Dec. 48*
V Juni 49.

Rjazarov hat mir damals geschrieben, es gebe
dort eine Kartothek von Materialien B.B.
betreffend, die aus allen Zeitschriften und
Zeitungen aus der Mitte des vorigen Jahrhun-
derts aufgetrieben sind.
Mit vorzüglicher Hochachtung

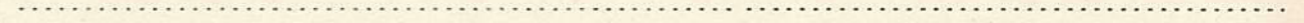
Ihr

G. A. van den Bergh van Eysinga

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

BRIEFKAART

1446 b-149/1

Prof. Dr. G. A. VAN DEN BERGH VAN EYSINGA

Bloemendaal,

31/~~VII~~ 1949.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Sehr verehrter Herr Kollege,

Ich kann nicht unterlassen,
Ihren persönlich zu schreiben, mit
wie grossem Interesse Ihr Buch
"Der junge Hegel" von mir gelesen
wurde. Von einem sehr wohlhabenden
Schüler, dem es möglich ist Bücher
sogar zu dem Preis von holl. Gelden 22,20
zu kaufen habe ich es leihweise einige
Zeit zur Verfügung gehabt, und es
exzerpiert. Wie gerne hätte ich es
besprochen in meinem Godsdienstwetens-
chappelyke (Religionswetenschapplichen
Studien) Stedien besprochen. Zweimal
habe ich versucht vom Europaverlag
in Zürich ein Rezensionsexemplar
zu bekommen, aber vergebens. Dass ich
eine Monographie über Hegel geschrieben
habe, hier zu Lande Vorsitzender der
Bollandstiftung, bin die Hegelstudien
anregt und sogar in Leiden dafür
einen Professor berufen hat; dass ich
zu den führenden, zwar betradieren,
Hegelianern in Holland gehöre —
das alles hat mir nichts geholfen bei

Ihren starrköpfigen Verleger.

Ihnen will ich aber sagen, dass Ihr Buch mir grosse Freude gemacht hat. Ich bin seit Jahren mit Bruno Bauer beschäftigt, dem ich eine Monographie zu widmen plane. Darin werde ich Ihr wertvolles Buch oft erwähnen. Weil es einen Beitrag liefert zum Verständnis der Tatsache, dass die Genossenschaftler thetlosisch sind politisch so vom älteren Hegel abgewichen sind. Es hat wohl im alten Hegel, den Feuerbach, Bruno Bauer recht gehört haben, noch immer etwas gesteckt von den Ideen des jungen Hegels, die von den liberalen "Hegelianern" ebenso wie von den "orthodoxen" in den Hintergrund geschoben, in die "Posaune" aber wieder ans Licht gezogen sind. Die Herausgeber der vollständigen Werke haben Hegel wohl etwas reaktionärer gemacht als er je gewesen.

Leider kann ich für meine Bruno Bauer-Arbeit nicht mehr vom Marx-Engels-Institut, mit dem ich während Pjarsanovs Direktorat in lebendigem Briefverkehr stand, genießen. Alle meine Briefe und Sendungen blieben in den letzten Jahren unbeantwortet. Ich habe die Russische Ambassade im Haag besucht und Herr Tschikirisov, der Legations-Sekretär hat mir seine Hilfe freundlichst zugesagt, aber Moskau bleibt seitdem noch immer schweigen.

VER
POS
NY

~~früher~~

A. M. le Professeur
Dr. George Lukács

BUDAPEST
49.VIII. 8.15
N 2 N

Ismeretlen.
Inconnu.

de l'Université de

Kézbesítési előjegyzés

BUDAPEST
49.VIII. 10.15
CO 74 CO

Franciaországban 2 Budapest.

9

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Prof. Dr. G. A. vanden Bergh van
Eysinga.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

PARKWEG 14
BLOEMENDAAL

WOLFGANG HARICH gaf in de *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* ² een bijzonder waardeerende en den inhoud knap samenvattende bespreking van het door mij in G.S. XVII blz. 72 v. geprezen boek van GEORG LUKÁCS, *Die Zerstörung der Vernunft*. Duidelijk laat hij uitkomen, dat het irrationalisme, met Schelling's mystiek beginnend via Schopenhauer en Kierkegaard tot Nietzsche en ten slotte tot Hitler heeft geleid.

~~1. Dr. G. H. van Senden, „Het Werelddrama”. 's-Gravenhage. Drukkerij Drost, Danekertsstraat 2a. 1954, blz. 499. 2 3. Jahrgang 1955 I, S. 133 ff.. Deutscher Verlag der Wissenschaften. Berlin.~~

76

Prof. Dr. G. A. van den Bergh van Eysinga's
Goldsdienstwetenschappelijke Studien" XVIII
Haarlem, H. D. Tjeenk Willink
Dec. 1955.
L. N. Y.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Een enkel bezwaar, dat HARICH tegen het boek heeft, schijnt mij historisch en filosofisch onvoldoende gemotiveerd en voortgekomen uit een eenzijdig rationalisme, dat LUKÁCS te boven is. Het betreft het onderscheid, dat LUKÁCS maakt tusschen *Verstand* en *Vernunft*; zijn recensent weet wel, dat van Kant tot Hegel dit onderscheid is gemaakt, maar meent, dat dit door het dialectische Materialisme „gänzlich hinfällig”, „sinnlos” is geworden. Dit lezende vraag ik, of het dialectische Materialisme het einde van alle wijsheid en of van deze wijsgeerige rechtbank geen hooger beroep meer mogelijk is. Mijn tweede vraag in verband met deze boud gesproken bewering zal voor HARICH nog wel eens lastiger kunnen worden, omdat zij niet, gelijk de eerste, met een „Marx heeft het gezegd”, kan worden beantwoord, doch eenige argumentatie noodig maakt: kan er van dialectiek wel sprake zijn zonder erkenning van een onderscheid tusschen *Verstand* en *Rede*? Vgl. Kant, *Prolegomena* (Reclam-ed. S. 110 f., § 40. Zie boven blz. 46).

In Hegeliaanschen trant kan men de functie van het verstand aangeven met fixeeren, vastleggen, isoleeren, op zichzelf stellen, terwijl de *Rede* het dus gescheidene vloeiend maakt en tot een levende eenheid verbindt. Zij begrijpt het positieve in zijn oplossing en overgang tot iets anders en is de kennis van het tegengestelde in zijn eenheid. De volstreckte kennis bestaat hierin: in de eenheid de tegenstelling en in de tegenstelling de eenheid te beseffen.¹ Uit een mij indertijd door Dr W. A. VAN DER VET vriendelijk toegezonden studie van zijn hand: *Verstand en Rede*² citeer ik het volgende, dat m.i. zeer verhelderend en verdiepend kan werken: „Oefent men zich in het toezien op zichzelf, dan zien wij, dat wij de macht zijn. . . . om alles waarvan wij bewust zijn, te vergeestelijken, aan alles zijn gewáánde zelfstandigheid te ontnemen, ook aan de buitenwereld, door het te verzinnelijken, het tot zijn inhoud te maken als gedachten, waarbuiten de geest niets kan bedenken, daar hij alles wat hij bedenkt en waarover hij denkt, *als gedachten* zelf is. Ontwakend zijn wij, zonder daarvan bewust te zijn, onmiddellijk

¹ Hegel, „Werke” XV, 2. Aufl., S. 622.

² Ik ontving het als getvrt stuk, en weet niet, of het ergens is geplaatst, wat ik intusschen van harte hoop. Wie mij daarover kan inlichten, zal ik dankbaar zijn.

totaliteit, verstand en rede, onderscheidend en tevens eenheid, zijn wij als denkend en gedacht ik, subject-object, eenheid-veelheid, algemeenheid-bijzonderheid. De geest is als denken (subject) onderscheiden van gedachten (object), maar als dit onderscheid is hij de *zich* onderscheidende, derhalve de eenheid der onderscheidenen. Hij is eenheid (het denken) en tevens veelheid (gedachten), algemeenheid en bijzonderheid in éénen, ja hij is denkend *als* gedachten, subject *als* object, eenheid als *veelheid*, algemeenheid *als* bijzonderheid, want deed hij zichzelf niet bijzondere gedachten zijn, welke gedachten dus zijn *zelf*-verbijzonderingen zijn, hij zou niet denken, geen levende, werkzame geest zijn. Doordat de geest meer is dan verstand alleen, *moet* men toegeven, dat het niet verstandig is alleen maar verstandelijk en niet *óók* redelijk te willen zijn."

Eckermann vertelt,² dat bij gelegenheid van een bezoek van Hegel aan Goethe het gesprek op de dialectiek kwam. De wijsgeer zei: „in den grond van de zaak is het niet anders dan de geordende methodisch uitgewerkte geest van de tegenspraak, die in elken mensch woont; deze gave toont zich groot in het onderscheiden van waar en onwaar”. Waarop Goethe Hegel in de rede viel met de woorden: als zulke geestelijke kunsten en vaardigheden maar niet vaak misbruikt werden en aangewend om het onware waar en het ware onwaar te maken”. Waarop Hegel antwoordde: „Zulke dingen gebeuren wel, maar alleen door lieden, die geestelijk krank zijn”.

De dialectiek is de logische zelfverkeering; in de verandering blijkt de innerlijke onbestaanbaarheid, waarmede het bepaalde bestaan is behept en waardoor het boven zichzelf wordt uitgedreven. Dit geldt van de logische categorieën. Het verstand wil deze als onafhankelijke en op zichzelf bestaande behandelen, maar dan komen zij tot tegenstrijdigheden en benemen ons een samenhangenden kijk op de werkelijkheid als een geheel. In onverzoende tegenstellingen kan het denken niet berusten; de dialectiek ziet ze als elkander aanvullende aspecten van een rijker begrip. De categorieën van ons denken werken ook in de werkelijkheid, dus ook op het gebied van de menselijke samenleving. Ook daar brengt de dialectiek met zich mede, dat geen bestaande toestand houdbaar is; hij bevat in zich de kiem

² „Gespräche mit Goethe”, 18 Oct. 1827.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

van iets anders, dat de volgende faze van ontwikkeling zal moeten doen geboren worden. Als nu alle tegengestelde fazen in dialectisch verband blijken te staan, wijst dit toch wel op een onbewuste doelstelling, die zich in de geschiedenis verwerkelijk. Eenzijdig Materialisme schiet hier ter verklaring te kort. Het ware begripen bestaat in het tezamen zien van tegenstellingen èn haar eenheid. Die eenheid is geen materie, maar gedachte.

